

भोक्ते जीमय उदाहृतः । वैराजा यत्न ते देवा वसेयुर्देव
 पूजिताः । वासुदेवे मनो येषां वासुदेवाऽर्पितक्रियाः ।
 तपसातोष्य गोविन्दमभिजायविवर्जिताः । ते तपो-
 लोकमासाद्य वसन्ति विजितेन्द्रियाः । शिलोऽच्छुद्धतयो
 ये वै दन्तोलूखलिकाश्च ये । येऽश्मकुट्टाश्च सनयः शीर्ण-
 पर्णशिखश्च ये । श्रीमो पद्मान्तपसो वर्षासु स्थण्डि-
 लेभ्यः । हेमन्ते शिशिरे वा ये क्षपन्ति सलिले क्षपाः ।
 कुशाम्पनीरविन्दूश्च तृप्तिता यतयोऽपिबन् । वाताग्नि-
 नोऽतिक्षुधिताः पादाङ्गुष्ठान्भूस्पृशः । ऊर्ध्वं हस्ता
 रविदशस्वेकाक्षिस्थाननिखलाः । ये वै दिवा नि-
 द्वासा मासोऽक्षासाश्च ये परे । मासोपवासं कुर्वन्ति
 चातृष्णांश्च व्रतताश्च ये । क्षत्तन्ते तोयपाना ये ये घण्टा-
 क्षोपवासकाः । ये च वर्षानिमेषा वै वर्षधाराभ्युत्-
 र्भकाः । स्याणुसास्योपसंपाप्ता न्ययकण्डूतिसौख्यदाः ।
 जटाटवीकोटरान्तःकतनीङ्गाण्डजाश्च ये । प्रहृद्
 बलभीकाङ्गाश्च स्त्रायुनङ्गास्थिसञ्जयाः । क्षताप्रतानैः
 परितो वेष्टिताययवाश्च ये । शस्यानि च प्रहृद्गानि
 यदङ्गेषु महीपते । इत्येतैर्नियमैर्ये तु क्लृप्तात्मानस्तपो-
 घनाः । ब्रह्मायुषस्तपोलोके ते वसन्त्यकुतोभयाः । १५ मास
 मासि “तपश्च तपसश्च शैशिराहृत” यजुः २७।२४
 “तपसे त्वा” यजुः ७।२० । तपसे मावाय । तपति सूर्यो
 यत्न असन् तपाः वेददी । तत्र हि उत्तरायणप्रवृत्तौ रवेः
 प्रखरकरता व्यतएवाह “मकरे प्रखरो रविः” । १६ धर्मे
 “विनाशश्च दलं भूषणुरिच्छायै तपसः सुतः” माघः १७ नि-
 यमे “समाधिमास्थाय तपोभिरात्मनः” निशम्य चैनां तपसे
 कतोद्यमम्” “तपः क वत्से क च तावकं वपुः” कुमा-
 “तपसा किल्बिषं हन्ति विद्यायाऽऽवृतमश्नुते” वेदान्तप० ।
 “तमेतं ब्राह्मणा विधिदिधन्ति वैदानुवचनेन यज्ञेन तपसा
 नाशकेन” सुतिः । “ब्राह्मणस्य तपो ज्ञानं तपःक्षयस्य
 रक्षणम् । वैश्यस्य तु तपोवार्त्तां तपः शूद्रस्य सेवनम्” मनुः
 तपश्च योगसाधनं क्रियायोगभेदः यथोक्तं पात० सू० भाष्य-
 विवरणेषु “तपःस्वाध्यायेश्वरप्रणिधानानि क्रियायोगः”
 सू० । “नातपस्विनो योगः सिद्धयति अनादिकर्मकेशवा-
 सनाचिता प्रत्युपस्थितविषयजाला चागृहिः नान्तरेण
 तपःसम्भेदभाष्यते इति तपस उपादानं तच्चित्तप्रसादन-
 मबाधमानमनेनासेव्यमिति मन्यन्ते” भा० । “व्यतिरेक-
 सुखेन तपस उपायवत्साह नातपस्विन इति तपसो-
 ऽवान्तरस्यापारमुपायोपयोगिनं दर्शयति अनादि

कस्मेति । अनादिभ्यां कर्मकृतेष्वनाद्यनाभ्यां चिता अतएव
 प्रत्युपस्थितसुपनतं विषयजानं यस्यां सा तथोक्ता ।
 अगुदीरजस्तमःसप्तरेको मान्तरेण तपःसम्भेदमापद्यते
 सान्द्रस्य नितान्तविरजता सम्भेदः ननुपादीयमानमपि
 तपो धातुवैषम्यहेतुतया योगप्रतिपक्ष इति कथं
 तदुपाय इति । अत आह । तच्चेति तावन्मात्रमेव
 तपस्वरणीयं न यावता धातुवैषम्यमापद्यतइत्यर्थः”
 विवरणम् । १८२२तौ तपोजाः ।

तपस्य पु० तप-यसच् । १४४ये २ चन्द्रे त्रिका० । १४४गे सि० कौ०
तपसोमूर्त्ति पु० चतुर्थमन्त्रनरे व्याहृतरसे समर्पिभेदे तपोधृति
शब्दे दृश्यम् । [तस्य इतरतपस्याहे पित्वात् तथात्वम् ।
तपस्तच्च पु० तपस्तद्धति तच्च-अण् उप० स० । इन्द्रे हेमच० ।
तपस्य तपः करोति तपस्+कृतौ क्यच् अक० सेट् ।
तपस्यति अतपस्यीत् अतपसीत् तपस्या । “स्याणु”
तपस्यन्मधित्यकायास्” कुमा० ।
तपस्य पु० तपसि साधु यत् । १ फाल्गुने भासि अमरः ।
“तपाच्च तपस्यश्च शैथिरादृतूः यजु० १५।५७ “तपस्याय त्वा”
७।१०।२ अर्जुने तस्य फाल्गुनमासं कृत्वात् तथात्वम् । भावे च ।
तपस्या । १ तपश्चर्यायां स्त्री । तपसि भयः यत् । ४ तपोभवे
त्रि० “स्त्रियाश्चेत् तपस्याभ्योऽङ्गाः स्त्राहा” कात्या०
श्रौ० २५।११।२८ । तपस्य-भावे घञ् । ५ तपश्चरणे पु० ।
“अथास्य बुद्धिरभवत्तपस्ये भरतर्षभ” भा० आनु० ६४०।
तामसस्य मनोः ६ पुत्रभेदे पु० “पुत्रांचैव प्रपद्यामि तामसस्य
मनोर्दप ! त्वत्क्षिपस्यः सुतपास्तपोऽस्तपोऽशनः ।
तपोरतिरकल्माषस्तन्वी धन्वी परन्तपः” हरिवं० ७ अ०
तपस्यामतस्य पु० स्त्री (तपसी) । मत्स्यभेदे शब्द० ।
तपस्विन् त्रि० तपस्+अस्त्यर्थे विनि । १ तपापे, २ चान्द्रायणा-
दिप्रतधारिणि, ३ अनुकम्प्ये, ४ दीने ५ प्रशस्ततपोयुक्ते च ।
स्त्रियां ङीप् “किं किं व्यवस्यति न वेद्वा तपस्विनी
सा” सा० द० । “नवप्रसूतिर्वरटा तपस्विनी”
त्रैप० । “कस्तपस्विविशिष्ये चोदरः” किरा० ।
“पूर्यमाणमदृश्याग्निमत्य दुयातैस्तपस्विभिः” रघुः त-
पस्विभ्योऽधिको योगी” गीता इतारदे पु० शब्दरत्ना०
७ तपस्यामत्स्यभेदे शब्द० । ८ तकरङ्गहत्ते पु० ६ चटके
पुंस्त्री राजनि० स्त्रियां जातित्वात् ङीप् । १० जटा-
मास्यां ११ कटुरोहिण्यां स्त्री हेमच० गौ० ङीप् । १२ म-
हाभारवाणिकायाः स्त्री भावप्र० हरियंशोक्ते चतुर्थमन्त्र-
नरे काश्रुपे १३ कपिभेदे तपोधृतिशब्दे प्रमाणं दृश्यम् ।